

SPRAWOZDANIA

SEMINARE
t. 34 *2013* s. 387–404

XXIII MIĘDZYNARODOWY FESTIWAL MUZYKI RELIGIJNEJ IM. KS. STANISŁAWA ORMIŃSKIEGO W RUMI (Rumia, 13–15 października 2011 r.)

W dniach 13–15 października 2011 r., w Rumi, odbył XXIII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Religijnej im. ks. S. Ormińskiego. Jak co roku, do tego gościnnego miasta na Wybrzeżu przybyło kilkaset młodych wykonawców i sympatyków muzyki religijnej. Festiwalowi patronuje Zgromadzenie Salezjańskie (Inspektoriat św. Wojciecha, z siedzibą w Pile)¹, a gospodarzem Imprezy jest parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Wspomożenia Wiernych, którą prowadzą księża salezjanie. W tej właśnie parafii ostatnie lata swego życia pracował Patron Festiwalu, ks. S. Ormiński SDB, twórca powszechnie znanej melodii *Apelu Jasnogórskiego*. W 2011 r. przypadła 100. rocznica jego urodzin². W tym roku Organizatorzy Festiwalu³ przeprowadzili dwa konkursy⁴: muzyki organowej oraz zespołów chóralnych⁵.

¹ Instytucje finansujące i wspomagające Festiwal: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Zgromadzenie Salezjańskie (Prowincja św. Wojciecha z siedzibą w Pile), Kuria Metropolitalna w Gdańsku, Polska Filharmonia Bałtycka, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Urząd Miasta Rumi, Miejski Dom Kultury w Rumi, Rada Chórów Kaszubskich, Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, PKP Szybka Kolej Miejska w Trójmieście Sp. z o.o., Spółdzielnia Mieszkaniowa *Janowo* w Rumi, Hotel *Faltom* w Rumi, Bar *Expresso* w Rumi, Agencja Usług Turystycznych *Columbus*. Por. *XXIII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormińskiego w Rumi. Informator*, Rumia 2011, s. 8.

² Ks. Stanisław Ormiński SDB (1911–1987), kompozytor, autor licznych opracowań utworów chóralnych i instrumentalnych, organista, chórmistrz i kapelmistrz, wybitny działacz, popularyzator i wydawca pieśni choralnych, pedagog i wychowawca młodzieży.

³ Komitet Organizacyjny Festiwalu stanowią: prof. R. Perucki (dyrektor Filharmonii Bałtyckiej), dyrektor artystyczny Festiwalu; D. Ptach, dyrektor Festiwalu; E. Waškowska, przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego oraz członkowie — ks. K. Chudzicki SDB, proboszcz miejscowej parafii i dyrektor salezjańskiego domu zakonnego; J. Borys, K. Głodowska, Agnieszka Głodowska, Anna Głodowska, P. Kobylis, ks. T. Balicki SDB, M. Pniewski, br. W. Rogowski SDB, A. Sowirko, K. Sowirko, A. Waškowski, D. Waškowski, J. Zwierzchowska. Por. tamże.

⁴ W ramach Festiwalu odbywają się są co najmniej dwa konkursy. To jedna ze specyficznych cech Festiwalu w Rumi, która go wyróżnia od innych imprez artystycznych.

⁵ W ramach konkursu zespołów chóralnych przeprowadzono także konkurs na najlepsze wykonanie pieśni religijnej w języku kaszubskim. Dobrowolne wzięcie w nim udziału wiązało się z wykonaniem dodatkowego utworu w języku kaszubskim w programie występu konkursowego w obu kategoriach.

I. KONKURS MUZYKI ORGANOWEJ

Konkursowe przesłuchania młodych organistów⁶ odbywały się w dwóch etapach. Pierwszy z nich przeprowadzono w czwartek, 13 października. Siedemnastu uczestników reprezentowało tym razem jedynie polskie ośrodki kształcenia muzycznego⁷. Występy organistów oceniali uznani artyści-jurorzy, w następującym składzie: prof. Andrzej Chorośniński (Uniwersytet Muzyczny w Warszawie) — przewodniczący kolegium jurorów; prof. Roman Perucki (Akademia Muzyczna w Gdańsku); prof. Mario Perestegi (Akademia Muzyczna w Lublanie, Słowenia); prof. Tomasz Adam Nowak (Wyższa Szkoła Muzyczna w Detmold, Niemcy); ks. dr Maciej Szczepankiewicz SDB (Salezjańska Szkoła Organowa im. ks. kard. A. Hlonda w Szczecinie). Funkcję sekretarza pełnił ks. Mariusz Kowalski SDB (WSD Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie).

Zgodnie z regulaminem Festiwalu, w ramach I etapu konkursu, organiści zobowiązani byli do wykonania następującego programu: (1) Johann S. Bach: *Trio c-moll*, BWV 585; (2) ks. Idzi O. Mański — do wyboru: *Preludium c-moll* lub *Preludium As-dur*; (3) Franz Liszt: *Trauerode*; (4) Alexandre Guilmant: *Andante con moto* op. 16.

Siedemnaście wystąpień konkursowych w pierwszym etapie stanowiło zapewne duże wyzwanie, zarówno dla jurorów, jak i publiczności. Zespołowi oceniającemu młodych artystów na pewno nie było łatwo wyłonić grupę finałową. Werdykt jury przedstawiony został tego samego dnia wieczorem. W protokole czytamy, że do drugiego etapu konkursu zakwalifikowało się pięciu wykonawców, w tym aż czterech organistów z Uniwersytetu Muzycznego w Warszawie: Dominik Pawlik, Jakub Stefek, Marek Smoczyński i Mateusz Rzewuski oraz Kamil Gadomski z Akademii Muzycznej w Gdańsku.

Jeszcze tego samego dnia wieczorem odbył się kurs mistrzowski przewidziany dla wszystkich uczestników konkursu organowego. Przeprowadził go jeden z tegorocznych jurorów, prof. Tomasz Adam Nowak z Niemiec⁸. Spotkanie z mistrzem gry organowej spotkało się z zainteresowaniem zarówno młodych organistów, jak i innych uczestników Festiwalu.

⁶ W regulaminie Festiwalu czytamy, że w konkursie mogą uczestniczyć organiści wszystkich narodowości, urodzeni po 1 stycznia 1986 r. Por. *XXIII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Religijnej im. ks. Stanisława Ormińskiego w Rumi. Regulaminy*, Rumia 2011, s. 5.

⁷ Były to następujące ośrodki: Uniwersytet Muzyczny im. F. Chopina w Warszawie (D. Pawlik, M. Pyrzyński, M. Rzewuski, M. Smoczyński, J. Stefek), Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku (K. Gadomski, D. Kozłowski, M. Ogonowski), Akademia Muzyczna im. G. i K. Baciewiczów w Łodzi (D. Długosz), Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu (M. Badora, D. Nowak), Akademia Muzyczna im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy (M. Przywarty, M. Stropa), Akademia Muzyczna im. K. Szymanowskiego w Katowicach (T. Soczek), Zespół Szkół Muzycznych II stopnia im. F. Nowowiejskiego w Szczecinie (R. Kalinowska, P. Krzyżanowski), Państwowa Szkoła Muzyczna II stopnia im. R. Bukowskiego we Wrocławiu (A. Romanek).

⁸ Prof. Tomasz A. Nowak jest absolwentem warszawskiej Akademii Muzycznej (1987 — dyplom z wyróżnieniem, klasa organów J. Grubicha). Studia organowe kontynuował w Monachium u F. Lehrndorfera, Amsterdamie u E. Kooimana oraz w Paryżu u M.C. Alain. Ukończył też studia muzyki kościelnej w Wyższej Szkole Muzycznej w Essen. Jest laureatem wielu międzynarodowych konkursów organowych, m.in. jako pierwszy Polak w ponad 40-letniej historii konkursu był zwycięzcą Międzynarodowego Konkursu Improwizacji Organowej w Haarlem (Holandia) w 1994 r. Koncertuje w większości krajów europejskich. Dokonał nagrań dla PR oraz niemieckich rozgłośni radiowych, jak też nagrań płyt CD. W latach 1994–2008 wykonał w Niemczech (w cyklu koncertów) aż sześciokrotnie wszystkie dzieła organowe J.S. Bacha. W 2001 r. utrwalił komplet tych dzieł na 12 płytach CD. Jest profesorem organów i improwizacji w Wyższej Szkole Muzycznej w Detmold, jak również organistą w kościele Św. Lamberta w Münster. Prowadzi międzynarodowe kursy z zakresu interpretacji i improwizacji organowej. Jako solista współpracuje z wieloma orkiestrami

Drugi, finałowy etap konkursu odbył się następnego dnia. Piątka najlepszych wykonawców z pierwszego etapu wykonywała następujący program: (1) Jan S. Bach — do wyboru: *Preludium i fuga a-moll* BMV 543 lub *Preludium i fuga h-moll* BMV 544; (2) Mieczysław Surzyński: *Capriccio* op. 36; (3) Jehan Alain: *Variationes sur un theme de Clément Jannequin*.

Zwycięzcą konkursu organowego 23. edycji Festiwalu Muzyki Religijnej w Rumi został Kamil Gadomski z Akademii Muzycznej im. S. Moniuszki w Gdańsku z klasy organów prof. Romana Peruckiego i prof. Hanny Dys. Laureat otrzymał nagrodę pieniężną, ufundowaną przez Burmistrza Miasta Rumi, w wysokości pięciu tysięcy złotych. Drugą nagrodę przyznano Jakubowi Stefkowi z Uniwersytetu Muzycznego im. F. Chopina w Warszawie z klasy organów prof. Andrzeja Chorońskiego. Młody artysta odebrał nagrodę pieniężną w wysokości tysiąca pięciuset złotych, którą ufundował Metropolita Gdański, ks. Arcybiskup Sławoj Leszek Głódź. Nagroda za trzecie miejsce w konkursie przypadła Markowi Smoczyńskiemu z Uniwersytetu Muzycznego im. F. Chopina w Warszawie, z klasy organów prof. Magdaleny Czajki. Fundatorem nagrody pieniężnej (pięćset złotych) był również Ksiądz Arcybiskup, Metropolita Gdański.

Dwudniowy konkurs muzyki organowej zwieńczył znakomity koncert gościnny w wykonaniu artysty, znakomitego mistrza improwizacji organowej, pedagoga i jednocześnie tegorocznego członka jury, prof. Tomasza A. Nowaka z Detmold. Program recitalu stanowiły *Improwizacje na temat muzyki ks. Stanisława Ormińskiego*. Wirtuoza z Niemiec publiczność nagrodziła gromkimi brawami. Koncert był znakomitą ucztą dla melomanów muzyki organowej. Szkoda, że nie znalazł on szerszego zainteresowania miejscowej publiczności.

2. KONKURS ZESPOŁÓW CHÓRALNYCH

W sobotę, trzeciego dnia Festiwalu, odbywały się przesłuchania konkursowe chórów, które, zgodnie z wymogami regulaminu, sklasyfikowano w dwóch kategoriach: „Zespoły chóralskie”⁹ oraz „Zespoły kameralne”¹⁰. Dla wyjaśnienia należy dopowiedzieć, że organizatorzy przewidzieli także trzecią kategorię — „Chóry młodzieżowe”¹¹, w tej jednak grupie nie sklasyfikowano żadnego zespołu.

W ramach konkursu zespołów chóralskich organizatorzy zaproponowali Konkurs na najlepsze wykonanie pieśni religijnej w języku kaszubskim. Dla zwycięzcy przewidziano oczywiście oddzielną nagrodę. Stąd też w programie niektórych zespołów znalazł się taki właśnie utwór.

Przed rozpoczęciem przesłuchań konkursowych wszystkie zespoły, pod batutą prof. Marcina Tomczaka, wykonały tradycyjny śpiew *Gaude Mater Polonia*. Wszystkich uczestników konkursu oraz coraz liczniej gromadzącą się publiczność powitał gospodarz Festiwalu, ks. proboszcz Kazimierz Chudzicki SDB. Natomiast prowadzący konkurs — redaktor Radia Gdańsk¹², Konrad Mielnik — przedstawił zespół tegorocznych jurorów. Skład kolegium oceniających stanowili: prof. Marcin Tomczak (Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku), przewodniczący kolegium jurorów; prof. Janusz Stanecki (Akademia Muzyczna im. F. Nowowiejskiego w Bydgoszczy); prof. Dariusz Dyczewski (Akademia Muzyczna im. I.J. Paderewskiego w Poznaniu, filia w Szczecinie);

symfonicznymi Europy. Jest dyrektorem artystycznym Międzynarodowego Westfalskiego Festiwalu Organowego. Por. <http://www.muzycznespotkania.pl/wykonawca_tomasz_adam_nowak,45.html>, (data dostępu: 14.02.2013).

⁹ W tej kategorii ilość chórzystów powinna stanowić od 17 osób wżwyż. Por. *XXII Międzynarodowy Festiwal... Regulaminy*, s. 9.

¹⁰ Skład takiego zespołu nie może przekroczyć 16 osób (nie licząc dyrygenta). Por. tamże.

¹¹ W kategorii tej nie ma określonego limitu śpiewaków. Został natomiast określony maksymalny ich wiek, nieprzekraczający 18 roku życia. Por. tamże.

¹² Radio Gdańsk, wraz z Radiem Plus, Telewizją Polską (oddział Gdańsk) oraz Portalem Województwa Pomorskiego — *Wrota Pomorza* — objęło patronat medialny nad Festiwalem.

Tomasz Fopke (Rada Chórów Kaszubskich); ks. dr Krzysztof Niegowski SDB (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie) oraz pełniący funkcję sekretarza jury, ks. Mariusz Kowalski SDB (Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie).

W pierwszej kolejności wystąpiło pięć z sześciu chórów zakwalifikowanych do kategorii „Zespoły chórálne”¹³. Każdy zespół, zgodnie z regulaminem, miał 15 minut na prezentację swojego programu. Czas występu mógł się wydłużyć jedynie wtedy, kiedy w programie zespołu znalazł się (dodatkowo) utwór w języku kaszubskim. W programie wszystkich zespołów śpiewających obowiązkowo musiał znaleźć się utwór ks. S. Ormińskiego *Modlitwa*¹⁴. Pierwsze miejsce jurorzy przyznali dwom zespołom: Chórowi Akademii Techniczno-Humanistycznej z Bielska Białej pod dyrekcją Jana Borowskiego¹⁵ oraz Akademickiemu Chórowi Uniwersytetu Łódzkiego z Łodzi pod dyrekcją Andrzeja i Aleksandry Ryłko¹⁶. Oba, świetnie prezentujące się chóry, podzieliły się nagrodą pieniężną w wysokości siedmiu tysięcy złotych, ufundowaną przez Marszałka Województwa Pomorskiego. Ponadto chórowi akademickiemu z Łodzi przyznano nagrodę pieniężną, w wysokości trzech tysięcy złotych, za wysokie walory artystyczne programu konkursowego. Nagrodę ufundował Starosta Powiatu Wejherowskiego. Zespół ten otrzymał także nagrodę za najlepsze wykonanie pieśni religijnej w języku kaszubskim, a stanowiła ją suma dwóch tysięcy złotych, ufundowana także przez Starostę Powiatu Wejherowskiego. Natomiast Chór Akademii Techniczno-Humanistycznej z Bielska Białej otrzymał dodatkową nagrodę pieniężną, ufundowaną przez Księdza Arcybiskupa Metropolity Gdańskiego, w wysokości dwóch tysięcy złotych, za najlepsze wykonanie utworu obowiązkowego *Modlitwa* ks. S. Ormińskiego. Zespołowi temu przyznano wreszcie najważniejszą nagrodę — Grand Prix — w wysokości dziesięciu tysięcy złotych, ufundowaną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W przerwie pomiędzy przesłuchaniami zespołów z obu kategorii uczestnicy i publiczność oddali hołd Patronowi Festiwalu — ks. S. Ormińskiemu SDB. Przed pomnikiem, popiersiem Patrona, złożono kwiaty oraz odśpiewano wspólnie *Apel Jasnogórski*. Był to bardzo wzruszający moment, który na chwilę pozwolił uczestnikom oderwać się od emocji związanych z konkursem.

Do konkursu w kategorii „Zespoły kameralne” przystąpiły cztery zespoły¹⁷. Pierwsze miejsce w tejże kategorii i nagrodę pieniężną, w wysokości czterech tysięcy złotych, ufundowaną przez Inspektora Salezjańskiej Prowincji św. Wojciecha z siedzibą w Pile, przyznano chórowi *Art'n Voices*

¹³ Zespoły w kategorii „Zespoły chórálne”, które wzięły udział w konkursie: Akademicki Chór Uniwersytetu Łódzkiego z Łodzi (dyr. Andrzej Ryłko, Aleksandra Ryłko); Chór Akademii Techniczno-Humanistycznej z Bielsko-Białej (dyr. Jan Borowski); Chór *Akademia Musica* ze Słupska (dyr. Jolanta Otwinowska); Chór *Canzona* z Koszalina (dyr. Radosław Wilkiewicz); Zespół Pieśni Dawnej Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (dyr. Karolina Pettke).

¹⁴ Obowiązkowe wykonanie tego utworu przez każdy zespół wiązało się z podkreśleniem przez organizatorów 100. rocznicy urodzin Patrona MFMR.

¹⁵ W programie występu zespołu znalazły się następujące utwory: (1) ks. S. Ormiński, *Modlitwa*; (2) J.P. Sweelinck, *Canatate Domino*; (3) P. Łukaszewski, *Beatus vir, Sanctus Martinus*; (4) Woo Hyo-Won, *Gloria*.

¹⁶ Zespół ten wykonał następujący program: (1) Z. Joskowski, T. Formela, *Drzewo żęcygò* — pieśń kaszubska; (2) T. Fopke, T. Formela, *Matkò Bòżò* — pieśń kaszubska; (3) B. Stieler, *Modlitwa lat osiemdziesiątych (stanu wojennego)*; (4) ks. S. Ormiński, *Modlitwa*; (5) C. Fonseca, *Gloria*; (6) F. Poulenc, *Ave Verum Corpus*; (7) J. Świder, *Modlitwa do Bogurodzicy*.

¹⁷ Były to następujące zespoły: Chór *Art'n Voices* z Wejherowa (dyr. A. Roćławska), Chór *Kant* z miejscowości Gusiew w Rosji (dyr. T. Matwiejewa), Chór parafii katedralnej pw. św. Janów *Schola Cathedralis Thoruniensis* z Torunia (dyr. T. Niżygorocki) oraz Chór *Voce Familiae* z Warszawy (dyr. A.A. Suchta).

z Wejherowa pod dyrekcją Anny Rocławskiej¹⁸. Jury przyznało także następujące wyróżnienia: (1) Puchar Prezesa Zarządu Głównego PZChiO — chórowi *Kant* z miejscowości Gosiew w Rosji pod dyrekcją T. Matwiejewej; (2) Puchar Prezesa Oddziału Gdańskiego PZChiO — chórowi *Schola Cathedralis Thoruniensis* z Torunia pod dyrekcją T. Niżygorockiego.

Po zmaganiach konkursowych, w sobotę, odbyło się ponadto seminarium dla dyrygentów, które poprowadził prof. Marek Dyżewski, uznany autorytet muzyczny, publicysta, animator życia muzycznego i wykładowca akademicki. Prelegent zaproponował temat: *Poprzez brzmienie do prawdy dzieła*. Jego wystąpienie spotkało się z zainteresowaniem nie tylko samych dyrygentów, ale także wielu innych osób, które przybyły na festiwal w Rumi.

3. ZAKOŃCZENIE FESTIWALU

Po zakończonych konkursach, wczesnym wieczorem, odbył się Koncert Finałowy. Kościół w Rumi, tym razem wypełniony „po brzegi”, gościł znakomitych artystów, którzy wykonali dzieło Gioachino Rossiniego — *Petite Messe Solennelle*. Wykonawcami koncertu byli: Marta Boberska (sopran), Dorota Lachowicz (alt), Krzysztof Kur (tenor), Andrzej Klimczak (bas), Liliana Grobelny (fortepian), Roman Perucki (fisharmonia) oraz chór *Camerata Nova* ze Szczecina (przygotowanie chóru, E. Kus). Znakomite dzieło G. Rossiniego zostało wykonane w rumskiej świątyni pod dyrekcją prof. Ryszarda Zimaka, obecnie rektora Uniwersytetu Muzycznego im. F. Chopina w Warszawie. Koncert spotkał się z należnym uznaniem publiczności, która długo oklaskiwała wykonawców.

Zwieńczeniem Festiwalu była uroczysta Msza św. koncelebrowana, pod przewodnictwem seniora Metropolity Gdańskiego, abpa Tadeusza Gocłowskiego, który wygłosił okolicznościową homilię. W koncelebrze uczestniczył także przedstawiciel prowincjała księży salezjanów prowincji pińskiej, ks. Jarosław Pizoń SDB. W czasie Mszy św. połączone chóry (uczestnicy konkursu), pod batutą prof. M. Tomczaka, wykonywały wspólnie śpiewy. Po Eucharystii odbyło się oficjalne ogłoszenie wyników obu konkursów, któremu towarzyszyło wyjątkowe, skądinąd zrozumiałe, napięcie. Po wręczeniu nagród i dyplomów odbył się tradycyjny koncert laureatów.

XXIII Międzynarodowy Festiwal Muzyki Religijnej w Rumi należy uznać za ważne wydarzenie artystyczne 2011 roku w Polsce. Poza specyfiką (przypomnijmy, co najmniej dwa konkursy), ta impreza muzyczna wyróżnia się znakomitym przygotowaniem organizacyjnym, zauważonym i docenianym zarówno przez jurorów, uczestników, jak i publiczność. Poza zmaganiem konkursowymi, towarzyszą jej warsztaty muzyczne, prelekcje oraz koncerty znakomitych artystów, co sprawia, że jest to rzeczywiście wielkie święto muzyki religijnej. Przyjazny klimat wokół „wspólnoty muzycznej” i wyraźnie odczuwalna życzliwość to dodatkowe atuty Festiwalu, na który naprawdę warto przyjechać. Gospodarzom i organizatorom należą się słowa uznania i życzenia dalszego dynamicznego rozwoju. Wydaje się, że można by dołożyć większego wysiłku dla promocji tej znakomitej imprezy artystycznej, która praktycznie wciąż nie jest zauważana w mediach ogólnopolskich, a niewątpliwie na to zasługuje.

ks. Krzysztof Niegowski SDB
Wydział Nauk Historycznych i Społecznych
UKSW, Warszawa

¹⁸ Zespół wykonał następujący program: (1) G.P. Palestrina, *Sicut cervus*; (2) ks. S. Ormiński, *Modlitwa*; (3) W. Frankowska, A. Rocławska (aranżacja), *W szteczku chleba* — religijna pieśń kaszubska; (4) F. Anerio, *Christus factus est*; (5) S. Rachmaninow, *Bogurodzico Dziewico, raduj się*.

SPRAWOZDANIE Z BERLIŃSKICH DNI ETYKÓW SPOŁECZNYCH KRAJÓW
NIEMIECKOJĘZYCZNYCH
ETYKA SPOŁECZNA W CZASACH POSTDEMOKRATYCZNYCH
(Berlin, 27–29 lutego 2012 r.)

Formy ustrojowe stanowią przedmiot analiz, których wyniki wpływają bezpośrednio na kondycję obywateli, szczególnie w zakresie realizacji ich fundamentalnych praw i obowiązków. Państwo w określonym stopniu umożliwia następnie rozwój natury społecznej człowieka. Ponadto społeczność państwowa określa i stwarza warunki dla procesów doskonalenia ontycznego i etycznego jednostek¹⁹. W kontekście powyższych zależności pomiędzy jednostką a społecznością państwowa demokracja jawi się jako sposób wykonywania władzy, w ramach którego lud, a więc obywatele, mają zagwarantowaną największą z możliwych szansę bycia wysłuchanymi²⁰.

W wymiarze etymologii demokracja należy do terminów budzących zdecydowanie pozytywne konotacje społeczne i polityczne. Analiza współczesnych systemów rządzenia i próba ich systematyzacji pozwala wyróżnić dwa pojęcia omawianej formy ustrojowej, a mianowicie pojęcie proceduralne oraz pojęcie substancjalne. Pojęcie proceduralne dotyczy mechanizmów, na mocy których następuje pokojowa zmiana grup rządzących. Natomiast demokracja w perspektywie koncepcji substancjalnej oznacza system rządów realizujący postulaty dobra wspólnego, które w swojej istocie jest dobrem osobowym poszczególnych obywateli. Według ostatniego z wymienionych znaczeń demokracja stanowi zatem najpełniejszą formę realizacji woli ludu²¹.

Demokracja cechuje się dynamiką. Charles Tilly ujmuje demokratyzację jako proces, w wyniku którego następuje rozwój demokratycznych form rządzenia. Ten sam autor mówi również o dedemokratyzacji jako o regresie, a więc cofaniu się społeczności państwowych do form przeddemokratycznych czy nawet anarchicznych. Wskazane powyżej procesy można określić, operując niezmiennymi kryteriami²². W dobie współczesnej ocena demokracji lub jej braku przy założeniu obiektywnego układu odniesienia może okazać się nieadekwatna. Sugerowany brak zgodności wynika najczęściej z oddziaływania bezimiennych podmiotów, cechującego trendy globalizacyjne. Rzeczywistość wzajemnego przenikania się globalizacji i polityki narodowych wspólnot politycznych stanowi fundament dla koncepcji postdemokracji autorstwa Colina Croucha. Charakteryzując postdemokrację, Crouch ma na myśli zupełnie nowy system rządzenia, zakładający wyłącznie fasadowy udział obywateli we władzy. Zakreślony powyżej układ staje się jeszcze bardziej niekorzystny dla jednostki, jeśli uwzględnic oddziaływanie tzw. aktorów globalnych²³.

Doświadczenie postdemokracji należy do niezwykle istotnych współczesnych zagadnień, cechujących aktualny rozwój wielu wspólnot obywatelskich. Z tego powodu było ono tematem Berlińskich Dni Roboczych Etyków Społecznych Krajów Niemieckojęzycznych, jakie odbyły się w dniach 27–29 lutego 2012 roku. Miejscem tejże konferencji pod hasłem *Etyka społeczna w czasach postdemokratycznych* była siedziba Akademii Katolickiej, usytuowana w części dawnego Berlina Wschodniego. Szczególna pod względem historycznym i politycznym lokalizacja obrad stanowiła ważne tło analiz współczesnych zagadnień społecznych, dla których globalizacja otwiera zupełnie nowy okres w dziejach ludzkości. Ogólnoświatowe przemiany owocują bowiem podważeniem tradycyjnego podziału na konkurujące ze sobą doktryny socjalizmu i kapitalizmu.

Berlińska konferencja składała się z sześciu tematycznych paneli oraz otwartej dyskusji, na którą zaproszono gości z zewnątrz. Problematyka poszczególnych paneli odpowiadała

¹⁹ Por. KDK 26.

²⁰ Por. J. Majka, *Etyka społeczna i polityczna*, Warszawa 1993, s. 268–269.

²¹ Por. M. Kuniński, *Demokracja*, w: *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków 2004, s. 116–117.

²² Por. C. Tilly, *Demokracja*, tłum. M. Szczubiałka, Warszawa 2008, s. 69–102.

²³ Por. C. Crouch, *Postdemokratie*, Frankfurt am Main 2008, s. 10–11, 45–50, 108–109.

kompleksowości współczesnego życia politycznego w dobie postdemokracji. Pierwsza sesja Dni Roboczych odbyła się pod hasłem „*Demokracja*” w *chrześcijańskiej etyce społecznej*. Prelegentami byli: Markus Krienke (Lugano) oraz Daniel Bogner (Muenster). Przedstawiciel ośrodka naukowego z Lugano zreferował zagadnienie politycznej i ekonomicznej racjonalności w ramach demokratycznych form ustrojowych. Prelegent z Muenster, Daniel Bogner, podjął się analizy zagadnienia: *Czy chrześcijańska etyka społeczna potrzebuje teorii radykalnej demokracji?* W pierwszej części swojego wystąpienia sformułował tezę, iż współczesna polityka znajduje się w stanie kryzysu. Z dalszej części wystąpienia prelegenta Bognera wyłania się koncepcja przezwyciężenia tak postrzeganego stanu impasu. Jest ono możliwe poprzez ponowne odkrycie tożsamości poszczególnych obywateli, posiadających niezatarty rys osobowy.

Drugi panel dotyczył zagadnienia gospodarki i polityki. Udział w tychże obradach wzięli następujący eksperci: Edeltraud Koller (Linz), Eike Bohlken (Hanower) oraz Johannes J. Fruehbauer (Lucerna). Przedstawicielka linckiej uczelni analizowała zależność polityki i ekonomizacji społeczeństwa. W zakresie owego wpływu prelegentka akcentowała negatywne oddziaływania lobbystów ekonomicznych. Podkreśliła również, iż w celu przywrócenia właściwego wymiaru demokracji należy dążyć do autonomizacji systemów politycznych, w znaczeniu uniezależnienia się od oddziaływania gospodarki. Drugi spośród prelegentów omawianego panelu, Eike Bohlken, podjął próbę charakterystyki elit transnarodowych wobec dobra wspólnego. Punktem wyjścia prezentowanych analiz było rozróżnienie pomiędzy bazowym i wyższym dobrem wspólnym. Dobro wspólne bazowe obejmuje tzw. dobra egzystencjalne, których podział nie jest regulowany przez demokratyczne prawidła. Natomiast wyższe dobro wspólne dotyczy dóbr przekraczających zakres konieczności egzystencjalnej. Ostatni, trzeci prelegent omawianego panelu, Johannes J. Fruehbauer, określił zależność pomiędzy demokratyzacją polityki a gospodarki. W kontekście owego wystąpienia warto zauważyć, iż demokracja w zakresie gospodarki stanowi podłoże demokratyzacji w polityce.

Trzeci panel dotyczył władzy międzynarodowej w odniesieniu do demokracji. Prelegentami byli: Ingeborg Gabriel (Wiedeń) oraz Michael Reder (Monachium). Przedstawicielka wiedeńskiego ośrodka badawczego wskazała na erozję fundamentu etycznego i moralnego współczesnych demokracji. Kolejny prelegent, Michael Redner, wskazał natomiast na konieczność poszukiwania nowych form partycypacji w procesach globalizacyjnych. Światowa opinia publiczna stanowi rzeczywistość otwartą w aspekcie rozwoju demokratycznych struktur.

Czwarty panel berlińskich dni roboczych dotyczył zagadnienia populizmu we współczesnych systemach społecznych i politycznych. Prelegentami w ramach tej części sesji byli: Wolfgang Palaver (Innsbruck) oraz Andreas Fisch (Dortmund). Wolfgang Palaver, co wywołało znaczne poruszenie pośród uczestników konferencji, rozróżnił pomiędzy negatywnym a pozytywnym pojęciem populizmu. Natomiast Andreas Fisch zwrócił uwagę na współczesne zróżnicowanie społeczne i wynikającą z tego faktu konfliktowość.

W ramach piątego panelu dyskutowano zagadnienie społeczności obywatelskiej. Ekspertami byli Bernhard Laux (Regensburg) oraz Hermann-Josef Grosse Kracht (Darmstadt). Pierwszy z nich przedstawił w swoim wykładzie kwestię zależności między postdemokracją a opinią publiczną. Hermann-Josef Grosse Kracht referował zagadnienie postdemokracji w kontekście polityki społecznej, obserwowane w ramach współczesnych państw.

Po piątym panelu tematycznym miało miejsce dyskusyjne forum wieczorowe, poświęcone zagadnieniu *Komisje etyczne jako zamiennik dla polityki demokratycznej*. Brał w nim udział profesorowie, pełniący rolę ekspertów: Kathrin Braun (Hanower), Dietmar Mieth (Tybinga) oraz Gary S. Schaal (Hamburg). Dyskusja specjalistów i uczestników dni roboczych zmierzała w kierunku stwierdzenia, na ile komisje etyczne są pomocne w funkcjonowaniu państwa czy też gospodarki. Sugestie uczestników spotkania oscyływały pomiędzy dwoma skrajnościami. Część spośród dyskutantów wskazywała na iluzoryczność komisji etycznych; niektórzy natomiast podkreślali realny wpływ wniosków autorstwa owych komisji na ustawy oraz decyzje rządowe.

Ostatni panel Berlińskich Dni Roboczych przebiegał pod hasłem *Komunikacja polityczna*. Zaproszonymi specjalistami w tej dziedzinie byli: Patrick Donges (Greifswald) oraz Alexander Filipović (Muenster/Westf.). Przedstawiciel ośrodka naukowego w Greifswaldzie podjął zagadnienie wpływu Internetu na politykę. Alexander Filipović jako drugi prelegent panelu wskazywał na zależność pomiędzy strukturą Internetu a systemem społecznym. Teza wyjściowa brzmiała: „Internet jest częścią naszego życia”. Na zakończenie tzw. obserwatorzy (Antonius Liedhegener, Lucerna; Christian Polke, Hamburg; Andreas Lob-Huedepohl, Berlin) dokonali podsumowania, wskazując na idee przewodnie Berlińskich Dni Roboczych.

Dynamika życia ludzkiego sprawia, że również formy ustrojowe, kultura oraz gospodarka znajdują się w stanie ciągłego rozwoju. Teza Colina Croucha o postdemokracji z perspektywy etyki jest dość kontrowersyjna, na co wskazywali niemalże wszyscy autorzy wystąpień podczas berlińskiej konferencji. Owe kontrowersje dotyczą co najmniej dwóch kwestii. Po pierwsze, przedstawiony przez Croucha materiał empiryczny ma charakter szcążkowy. Można nawet mówić o pewnej wybiórczości w podejściu do tematu. Po drugie, postdemokracja jest pojęciem zbyt otwartym, powiązaniem zarówno z dziedziną nauk politycznych, jak również z naukami ekonomicznymi czy kulturoznawstwem. Może przy tym podlegać badaniom przy użyciu metodologii wskazanych powyżej nauk. Apogeum nieścisłości koncepcji Croucha stanowią postulaty wskazujące, iż stan współczesnej polityki kształtowany jest przez bezimiennych, globalnych aktorów, uformowanych pierwotnie w dziedzinie gospodarki, a następnie przeniesionych do sfery rządzenia.

Pomimo przedstawionego powyżej braku precyzji Crouch zwraca jednak uwagę na istotny problem, z jakim borykają się współczesne wspólnoty polityczne. Otóż, w istocie brak jest komunikacji pomiędzy obywatelami a elitami kierującymi państwem, wybieranymi na drodze wolnych wyborów. Ów brak komunikacji dotyczy nie tylko zaniku transferu informacji, ale przede wszystkim wyeliminowania realnego wpływu obywateli na kształt ustroju. Współcześnie można odnieść wrażenie, iż rządzący nie są zainteresowani obywatelami, co może być uwarunkowane przedmiotawiającymi tendencjami w ramach relacji wewnątrzpaństwowych. Obywatele natomiast zajęli stanowiska obronne lub co najwyżej pasywne wobec decyzji rządzących, ukierunkowanych w głównej mierze na zdobycie maksimum trwałej władzy.

Interesujące z perspektywy nauk społecznych jest ukazanie zależności pomiędzy kryzysem a postdemokracją. Przy tak postawionym problemie możliwe są dwa rozwiązania: albo postdemokracja stanowi konsekwencję kryzysu i formę przejściową pomiędzy demokracją a kolejną formą ustrojową w dziejach ludzkości, bardziej wkomponowaną w specyfikę aktualnych potrzeb obywatelskich; albo też postdemokracja sama w sobie jest objawieniem kryzysu demokracji. Wówczas jednak pojawia się kolejna nierozwiązywalna wątpliwość: czy należy powrócić do demokracji w jej klasycznym ujęciu, czy może postdemokracja jest symptomem końca dziejów.

Fenomen postdemokracji ukazuje niezbitcie, iż elementy ekonomizmu, wyznaczające zasadniczy charakter uprawiania polityki, ostatecznie oddalają władzę od problemów konkretnego człowieka. Konsumpcjonizm lub absolutyzacja praw wolnego rynku uprzedmiotawiają osobę, pozabawiając ją indywidualnej tożsamości i duchowego powołania. Stąd też powrót do człowieka jako hasło przywracające podmiotowy charakter polityce powinno stanowić punkt wyjścia dla kształtowania nowych struktur w państwie. Wówczas też dyskusja na temat pierwszeństwa ekonomii przed polityką czy też geneza form ustrojowych lub gospodarczych będą stanowiły kwestię pochodną. W tym kontekście jako pomoc w reinterpretacji świata może posłużyć nauka chrześcijańska, zbudowana na fundamencie personalizmu, który najpełniej chroni dobro osoby. Podsumowując, należy stwierdzić, iż refleksja etyczna stanowi konieczny warunek dla zrozumienia sensowności zaangażowania człowieka w życie polityczne i ekonomiczne. Obywatele są w naturalny sposób ukierunkowani, aby realizować dobro. Postępowanie sprzeczne z tak określonym powołaniem oznacza kształtowanie różnego rodzaju systemów skierowanych na unicestwienie w społeczeństwie elementu humanizującego.

Etyka społeczna wyrabia u człowieka zmysł czujności, który dotyczy w równym stopniu zagrożeń, jak odnajdywania w świecie pokładów dobra. W tym też kontekście z niecierpliwością należy oczekiwać rozpoczęcia Berlińskich Dni Roboczych Etyków Społecznych 2013, poświęconych tematyce pokoju i przemocy.

Ks. Janusz Szulist
WT UMK Toruń

II MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA KANONICZNEGO PRAWA PROCESOWEGO *PROBLEMY Z SĄDOWĄ OCHRONĄ PRAW CZŁOWIEKA*

(Olsztyn, 7–8 maja 2012 r.)

W dniach 7–8 maja 2012 r. Katedra Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego WPiA UWM zorganizowała w Olsztynie II Międzynarodową Konferencję Kanonicznego Prawa Procesowego pt. *Problemy z sądową ochroną praw człowieka*. Współorganizatorami konferencji byli: Korpus Adwokatów Kościelnych w Polsce, Studenckie Koło Naukowe Prawników Kanonistów UWM, Olsztyński Oddział Okręgowy Katolickiego Stowarzyszenia *Civitas Christiana* oraz Europejskie Stowarzyszenie Studentów Prawa Elsa Olsztyn. Obrady dwudniowej konferencji miały miejsce w Bibliotece UWM, a poprzedzone zostały Mszą św. w kościele akademickim, której przewodniczył biskup pomocniczy archidiecezji warmińskiej, ks. dr Jacek Jezierski. Zamierzeniem organizatorów konferencji, w tym roku poświęconej sądowej ochronie praw człowieka, było pogłębienie dyskusji na temat działań warunkujących i ułatwiających zainteresowanym osobom dochodzenie swoich uprawnień na forum sądowym.

Patronat honorowy nad konferencją objęli: kardynał abp Zenon Grocholewski, Prefekt Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego; abp Celestino Migliore, Nuncjusz Apostolski w Polsce; abp Józef Kowalczyk, Prymas Polski, Metropolita Gnieźnieński; bp Antoni Stankiewicz, Dziekan Roty Rzymskiej; abp Wojciech Ziemba, Metropolita Warmiński; abp Andrzej Dzięga, Metropolita Szczecińsko-Kamieński, Przewodniczący Rady Prawnej KEP; Marian Podziewski, Wojewoda Warmińsko-Mazurski; Jacek Protas, Marszałek Województwa Warmińsko-Mazurskiego; Piotr Grzymowicz, Prezydent Olszyna; prof. dr hab. Józef Górniewicz, Rektor UWM; prof. dr hab. Bronisław Sitek, Dziekan WPiA UWM; Waclaw Bryżys, Prezes Sądu Okręgowego w Olsztynie oraz Otolia Siemieniec, Burmistrz Miasta Mrągowo.

Konferencja spotkała się z szerokim zainteresowaniem, o czym świadczył bogaty program konferencji — obrady podzielono na 5 sesji tematycznych: 1. ochrona praw człowieka w procesach kanonicznych, 2. ochrona praw człowieka w procesach cywilnych, 3. ochrona praw człowieka w Trybunale Konstytucyjnym oraz w postępowaniu i procesie administracyjnym, 4. ochrona praw człowieka w procesach karnych, 5. ochrona praw człowieka w procesach przed trybunałami międzynarodowymi.

Uczestników konferencji w imieniu wszystkich organizatorów powitał ks. prof. Ryszard Sztuchmiller, kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego WPiA UWM, który wyraził głęboką radość z przygotowania tej konferencji oraz przybycia na nią tak wielu dostojnych uczestników, prelegentów, przewodniczących sesji, słuchaczy i studentów. Przemówienia na rozpoczęcie obrad wygłosili: Janusz Smoliński — sekretarz województwa warmińsko-mazurskiego oraz prof. UWM dr hab. Piotr Krajewski — prodziekan ds. studiów stacjonarnych WPiA UWM i dr Paweł Jaros z Ministerstwa Sprawiedliwości (Departament Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka).

Sesji I zatytułowanej *Ochrona praw człowieka w procesach kanonicznych* przewodniczyła wykładowcy z Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW: ks. prof. Wojciech Góralski (w części 1.) oraz ks. prof. Jan Krajczyński (w części 2.). Jako pierwszy głos zabrał prof. Ludger Müller

z Uniwersytetu Wiedeńskiego, który wygłosił w języku niemieckim referat pt. *Schutz der Menschenrechte durch kirchliche Prozesse?* Autor przypomniał, że sens i cel procesów kościelnych wynika z podstawowych funkcji Kościoła, w każdym procesie kościelnym (zwłaszcza w sprawach karnych i małżeńskich) istotne jest zbawienie konkretnego człowieka. Dlatego tak istotne jest, aby wszystkie sprawy kościelne zachowywały prawo człowieka do sprawiedliwego (solidnego) procesu. Żadna decyzja wydana w Kościele, czy na drodze sądowej czy administracyjnej, nie może łamać praw człowieka. Podsumowując swoje wystąpienie, Autor stwierdził, że procesy w Kościele, nawet jeśli niekoniecznie bezpośrednio, to przynajmniej pośrednio, mają funkcję ochrony praw człowieka. Następnie głos zabrał ks. prof. UŚ dr hab. Andrzej Pastwa, który wygłosił referat pt. *Ochrona praw podmiotowych w kościelnym porządku prawnym: w optyce systemowej zasady aequitas canonica (kan. 221 KPK)*. Jak zaznaczył Autor, osnową opracowania referatu była prawda przypomniana przez Benedykta XVI w przemówieniu do Roty Rzymskiej w 2010 r.: „związek prawa i duszpasterstwa stanowi centrum posoborowej debaty nad prawem kanonicznym”. Autor w swoim wystąpieniu nawiązując także do słynnego przemówienia rotalnego Jana Pawła II z 1990 r., podkreślił, że „sądzenie w myśl zasady *aequitas canonica* daje gwarancję, że procesowa ochrona dobra konkretnego wiernego nie podważy *bonum commune*”. Następnym referat pt. *Znaczenie udziału adwokata w kanonicznych procesach małżeńskich* wygłosił ks. prof. Ryszard Sztuchmiller (UWM, przewodniczący Korpusu Adwokatów Kościelnych w Polsce). Prelegent wskazał, że w sprawach małżeńskich prowadzonych w sądach kościelnych w Polsce adwokaci występują tylko w ok. 5% spraw, chociaż mamy korzystne warunki studiowania prawa kanonicznego, a tym samym przygotowania się do pełnienia funkcji adwokata kościelnego. Warto zatem starać się stworzyć takie warunki, aby funkcja adwokata w procesach kanonicznych — zwłaszcza małżeńskich — była powszechniejsza. Adwokat służy stronie pomocą we wprowadzeniu uzasadnionej sprawy na drogę sądową, w skompletowaniu dowodów czy zredagowaniu uwag po publikacji akt. Swoje wystąpienie Autor zakończył konkluzją, że adwokat w sprawach małżeńskich jest bardzo potrzebny. Kolejnym prelegentem był ks. prof. Tomasz Rozkrut (UPJPII), który wygłosił referat pt. *Motywy formalno-merytoryczne odrzucenia skargi powodowej przez sąd kościelny*. W wystąpieniu Prelegent poruszył takie zagadnienia, jak: kompetencje przewodniczącego trybunału kolegialnego w przedmiocie oceny skargi powodowej, odrzucenie skargi powodowej, ponowne złożenie skargi powodowej oraz rekurs przeciwko jej odrzuceniu. W wielu sądach kościelnych odrzucenie skargi powodowej, to — według Autora — raczej sporadyczna sytuacja, aczkolwiek prawnie oraz faktycznie jest ona możliwa. Za odrzuceniem skargi powodowej muszą przemawiać poważne racje merytoryczne, bowiem w wątpliwości zachodzącej w konkretnym wypadku preferuje się przyjęcie skargi powodowej. Autorem kolejnego referatu pt. *Ochrona praw dziecka w kanonicznych procesach małżeńskich* był ks. prof. UKSW dr hab. Jan Krajczyński. Jak podkreślił Prelegent, w systemie prawa kanonicznego nie akcentuje się w szczególny sposób praw małoletnich, którzy nie ukończyli jeszcze siódmego roku życia, ale nie daje to nikomu żadnych podstaw, aby twierdzić, że prawa dzieci w Kościele nie są należycie chronione. Prawodawca określa przecież konkretne obowiązki wiernych chrześcijan, zwłaszcza rodziców, ordynariuszy miejsca, proboszczów i innych duszpasterzy, których realizacja gwarantuje dzieciom faktyczną możliwość korzystania z przysługujących im praw. Prelegenci zgodnie podkreślali, że ustawodawca kościelny wyraźnie uznaje i chroni prawa człowieka, także w zakresie ochrony procesowej. W dalszej części tej sesji wystąpili młodzi naukowcy z Polski (zwłaszcza reprezentanci UWM i KUL) oraz z zagranicy (Wiedeń, Koszyce na Słowacji), a także wyróżniający się członkowie Studenckiego Koła Naukowego Prawników Kanonistów UWM. Ostatni referat w sesji pierwszej wygłosiła mgr lic. Zofia Orłowska (Sąd Biskupi w Rzeszowie) i był on poświęcony zagadnieniu *Znaczenie prawa do rzetelnego procesu sądowego w prawie państwowym i w prawie Kościoła katolickiego*.

Druga sesja, poświęcona ochronie praw człowieka w procesach cywilnych, ze względu na wielość referatów również została podzielona na 2 części. Części pierwszej przewodniczył ks. prof. Ryszard Sztuchmiller. Uczestnicy konferencji (w tym liczne grono studentów prawa i administracji)

mieli możliwość wysłuchania prelekcji dotyczących m.in. następujących tematów: ochrona praw człowieka w procesie cywilnym na przykładzie prawa świadka do odmowy zeznań i odmowy odpowiedzi (prof. Krzysztof Knoppek, UAM), podstawy prawne i aksjologiczne przyznania praw ubogich w postępowaniu cywilnym (dr Paweł Cioch, KUL), ireniczne zakończenie sporu cywilnego (dr Aneta Arkuszewska i dr Anna Kościółek z Uniwersytetu Rzeszowskiego) czy prawo do sprawiedliwego wyroku w postępowaniu cywilnym (dr Edyta Gapska, KUL). Drugiej części sesji, poświęconej ochronie praw człowieka w procesach cywilnych, przewodniczył prof. UAM Krzysztof Knoppek. Głos zabrali pracownicy i doktoranci Wydziału Prawa i Administracji UWM. Dr Magdalena Rzewuska i dr Maciej Rzewuski poruszyli kontrowersyjne zagadnienie, jakim jest stosowanie prekluzji dowodowej przez sąd cywilny w kontekście realizacji zasady prawdy materialnej. Z kolei mgr Hanna Frąckowiak w referacie pt. *Nierówne wymogi proceduralne stawiane pełnomocnikom profesjonalnym a prawo do sądu* wskazała, że „zastępstwo stron przez profesjonalnych pełnomocników w postępowaniu cywilnym ma na celu przede wszystkim podniesienie standardów procesowych oraz wzmocnienie sytuacji prawnej strony zastępowanej”. Doktorant mgr Paweł Sнопек zaprezentował referat pt. *Prawo do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki*. W razie stwierdzenia naruszenia tego prawa istnieje możliwość zasądzenia na rzecz strony procesowej określonej sumy pieniężnej jako rekompensaty za doznaną opieszałość sądu. Kolejną prelegentką mgr Marzena Żulewska omówiła zagadnienie *Ochrona prawa do dobrego imienia w sprawach o rozwód*. Autorka przypomniała o ograniczaniu jawności rozprawy oraz kręgu osób mogących w niej uczestniczyć. Przedmiotem rozważań doktoranta mgr. Bartosza Pawłaka było prawo strony postępowania do rzetelnego procesu w kontekście zakresu orzekania Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.

W pierwszym dniu konferencji odbyła się jeszcze jedna sesja (III) poświęcona tym razem ochronie praw człowieka w Trybunale Konstytucyjnym oraz w postępowaniu i procesie administracyjnym. Jako pierwsza wystąpiła dr Dorota Lis-Staranowicz (UWM) z referatem pt. *Skarga konstytucyjna jako procesowy środek ochrony konstytucyjnych praw i wolności*. Ciekawy referat wygłosił dr Piotr Piszczek (UWM, NSA), który przedstawił niepublikowane dotąd orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego dotyczące nadawania oraz pozbawiania statusu uchodźcy. Tematem rozważań dra Macieja Gapskiego (KUL) było prawo do pomocy społecznej, czyli do uzyskania od organów publicznych odpowiedniego wsparcia przez osobę lub rodzinę znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej. Autor przedstawił przesłanki przyznania takiej pomocy oraz wskazał, że prawo do pomocy społecznej nie ma charakteru typowego publicznego prawa podmiotowego. Na zakończenie sesji III wystąpił ks. dr Robert Piega (Sąd Biskupi Diecezji Sosnowieckiej) z referatem pt. *Prawo człowieka do wolności religijnej w postępowaniu o wpis do rejestru Kościołów i innych związków wyznaniowych i jego sądowa ochrona*. Autor zaznaczył, że „zasada bezstronności władz publicznych nie pozwala organowi prowadzącemu rejestr związków wyznaniowych na dokonywanie ocen doktryn wyznawanych przez wnioskodawców. Jednocześnie prawo wpisu do rejestru przysługuje tylko organizacjom założonym w celu wyznawania i szczenia wiary religijnej. Organ rejestrowy winien więc odmówić wpisu do rejestru organizacji, która w jego ocenie nie ma charakteru religijnego. Ochronie powyższego prawa służy skarga do sądu administracyjnego na decyzję organu rejestrowego”. Wystąpienie ks. dra Piegi było ostatnim wystąpieniem w pierwszym dniu konferencji.

W drugim dniu konferencji (8 maja) przewidziane zostały 2 sesje tematyczne: sesja IV — ochrona praw człowieka w procesach karnych i sesja V — ochrona praw człowieka w procesach przed trybunałami międzynarodowymi. Jako pierwszy wystąpił bp dr Antoni Dziemianko, Sekretarz Generalny Konferencji Katolickich Biskupów na Białorusi. Bp A. Dziemianko wygłosił referat pt. *Ochrona danych osobowych w Kościele katolickim na terenie dzisiejszej Białorusi w latach 1939–1989 jako ochrona przed ewentualnymi procesami*. Temat referatu odnosił się do okresu prześladowań Kościoła na Białorusi. Ks. Biskup w swoim wystąpieniu podkreślił, że władza państwowa nie przestrzegała żadnych zasad co do ochrony danych osobowych, wykorzystywała je

przy każdej możliwości do własnych celów. Nie były prowadzone księgi bierzmyowanych, kandydaci przygotowujący się do kapłaństwa nie mieli pisemnych adnotacji, ponieważ ateistyczne władze państwowe stosowałyby wobec nich presje.

Sesji IV *Ochrona praw człowieka w procesach karnych* przewodniczył prof. UWM dr hab. Jerzy Kasprzak. Wystąpienia dotyczyły wielu interesujących problemów. Dr Katarzyna Kaczmarczyk-Kłak z Uniwersytetu Rzeszowskiego omówiła środki prawne służące ochronie godności człowieka w toku procesu karnego. Dr Robert Dziembowski (UWM) przedstawił regulacje dotyczące ochrony czci człowieka w polskim prawie karnym na tle regulacji międzynarodowych. Z kolei dr Marcin Wielec (UKSW) starał się odpowiedzieć na pytanie: czy arogancja jest określeniem tylko potocznym, bez interakcji z prawem? Również w tej sesji doktoranci UW, UJ, US czy UKSW mieli możliwość przedstawienia wyników prowadzonych przez siebie badań naukowych. Ponadto, dr Bogna Orłowska-Zielińska i dr Krystyna Szczechowicz (obie z UWM) zwróciły uwagę na fakt, iż „ogromna liczba skarg kierowanych do Trybunału Praw Człowieka przez obywateli polskich dotyczy naruszenia prawa do rzetelnego procesu”.

Funkcję przewodniczącego sesji w drugiej części poświęconej ochronie praw człowieka w procesach karnych pełnił ks. prof. UWM dr hab. Mieczysław Różański. Jako pierwsza wystąpiła mgr Bogumiła Lubera (UŚ), która zaprezentowała referat pt. *Prawa człowieka a postępowanie nakazowe w polskim procesie karnym*. Autorka przypominała, że najistotniejszą odmiennością postępowania nakazowego wobec klasycznego postępowania jest eliminacja rozprawy głównej. Następnie głos zabrała mgr Katarzyna Syroka (UW). Przedmiotem jej wystąpienia było przedstawienie tematyki ochrony praw pacjenta w procesach sądowych z perspektywy prawa do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych oraz prawa do informacji. Kolejni Prelegenci poruszyli m.in. takie zagadnienia, jak: prawa uczestników procesu karnego w związku z zaskarżeniem decyzji procesowych bez uruchamiania toku instancji (dr Damian Gil, KUL), ochrona prawa do prywatności w kontekście wywiadu środowiskowego (dr hab. Radosław Koper, UŚ), prawo człowieka niepełnosprawnego do obrony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia (dr Tomasz Sienkiewicz, KUL). Dwa ostatnie referaty w sesji czwartej wygłosiły studentki KUL: Beata Rodak (*Sprawiedliwy, czyli indywidualny wymiar kary wobec współsprawców przestępstwa*) oraz Katarzyna Dryka (*Postępowanie przyspieszone a ochrona podstawowych praw pokrzywdzonego i oskarżonego w polskim procesie karnym*).

Ostatnia z sesji (V) została poświęcona ochronie praw człowieka w procesach przed trybunałami międzynarodowymi. Pierwszej części przewodniczył prof. UWM dr hab. Piotr Krajewski, zaś drugiej — prof. dr hab. Tadeusz Jasudowicz (UWM, UMK). Jako pierwszy wystąpił prelegent z Włoch, ks. mgr lic. Maciej Kubala (Papieski Uniwersytet św. Krzyża), który wygłosił referat pt. *Wolność sumienia w orzecznictwie europejskim*. Prelegent podkreślił, że „doniosłość ostatnich wyroków ETPC polega na odniesieniu pojęcia zasad panujących w społeczeństwie demokratycznym do sumienia ludzkiego jako aksjologicznego fundamentu, organizującego wspólną przestrzeń światopoglądowej ekspresji w społeczeństwie”. Następnie dr Maciej Lubiszewski (UWM) w referacie pt. *Zwiększenie efektywności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w świetle prac nad reformą konwencyjnego systemu kontrolnego* wskazał, że stały wzrost liczby skarg wnoszonych do ETPC doprowadził do dużych zaległości w ich rozpatrywaniu. Aktualne statystyki pokazują, że na zbadanie oczekuje ok. 150.000 skarg. Autor wskazywał postulowane lub wdrożone już rozwiązania usprawniające pracę Trybunału. Ponadto referaty w tej części wygłosili: dr Marta Szuniewicz (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni) — *Koncepcja «ofiary pośredniej» przed ETPC — na przykładzie rodzin katyńskich*; dr Izabela Gawłowicz (US) — *Wbrew pozorom nadal tortury? Uwagi na tle sprawy Kupczak przeciwko Polsce przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka*, dr Jakub Czepek (UWM) — *Początkowe zastosowanie przez ETPC procedury wyroku pilotażowego na przykładzie sprawy Broniowski przeciwko Polsce*, mgr Krystyna Ziółkowska (UWM) — *Ochrona praw pracowniczych w orzecznictwie sądów międzynarodowych i Unii Europejskiej* oraz dokto-

ranci mgr Mateusz Fąfara (PWT we Wrocławiu, UPJPII), mgr Michał Hucal (ChAT) i mgr Michał Indan-Pykno (UMK).

W sumie referaty przedstawiło ponad 70 prelegentów związanych z sądownictwem i różnymi ośrodkami naukowymi w Polsce i za granicą (Austria, Białoruś, Słowacja, Włochy). Owocem każdej sesji były ożywione dyskusje w przedmiocie zagadnień poruszonych w referatach.

Obrazy dwudniowej konferencji podsumował ks. prof. dr hab. Ryszard Sztymiler, który podziękował wszystkim za udział w tym naukowym przedsięwzięciu. Ks. Sztymiler podkreślił, że organizacja konferencji o charakterze interdyscyplinarnym to niemałe wyzwanie dla jej organizatorów, ale radość, że stanowiąc ona będzie trwały przyczynek do dalszego rozwoju podjętej tematyki, wynagradza wszelki trud i wysiłek.

Monika Krzywkowska
doktorantka w Katedrze Prawa Kanonicznego i Wyznaniowego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

„MÓWIĄC OJCZYŻNA”
*KSZTAŁTOWANIE POLSKIEJ TOŻSAMOŚCI — WYCHOWANIE PATRIOTYCZNE —
EDUKACJA KULTURALNA*

IV KRAJOWE SPOTKANIE KSIĘŻY REGIONALISTÓW
(Wyższe Seminarium Duchowne w Drohiczynie, 19–21 września 2012 r.)

Fenomenem regionalizmu polskiego jest masowy ruch towarzystw regionalnych, który na ziemiach polskich istnieje od ponad 200 lat, licząc od powstania w 1800 r. Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie. Regionalne towarzystwa naukowe i kulturalne wyrosły z obrony narodowej tożsamości Polaków, z dążeń do pielęgnowania tradycji i zachowania narodowych wartości kulturalnych. Zawsze były ośrodkami zachowania dzieła ojczyźnego i służyły ojczyźnie. Dla stowarzyszeniowego ruchu regionalistycznego przesłaniem był zapis w statucie Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie: „Cokolwiek ojczyzny się tyczy zgromadzić i od niepamięci zachować szczególnie przywiązanie do niej w rodakach ożywić, utrzymać i rozszerzać”. Drugim źródłem inspiracji w ciągu 200-letniej tradycji działalności stowarzyszeń były zadania, które postawili sobie filomaci, Związek Przyjaciół Wilna: „zbierać wiadomości o kraju, zaszczepiać zamiłowanie do rzeczy ojczyźnych, wpływać na kształtowanie świadomości narodowej”.

Od początków lat 80. zaczął się odradzać wolny regionalistyczny ruch stowarzyszeniowy. Powstała w 1981 r. demokratycznie wybrana krajowa reprezentacja regionalnych towarzystw kultury oraz opracowana i uchwalona przez samych regionalistów Karta Regionalizmu Polskiego. W latach 90. podwoiła się liczba stowarzyszeń. Było zarejestrowanych ok. 1300, dla których regionalizm jest ideologią.

Stowarzyszeniowy ruch regionalistyczny w ciągu swojego 200-letniego istnienia kieruje się maksymą „być narodowi pożytecznym”. Te słowa Stanisława Staszica, prezesa Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, wyznaczyły w przeszłości i wyznaczają współcześnie rolę służby społecznej dla kraju. Główną funkcją ich działania było pielęgnowanie polskości poprzez wydobywanie tradycji danego regionu i na tych tradycjach uczenie historii ojczyźnej, doskonalenie języka poprzez piśmiennictwo regionalno-oświatowe, zbieractwo folklorystyczne czy kronikarskie, kontynuowanie obyczajów i obrzędów polskich. Te inicjatywy regionalistyczne służyły rozwojowi poczucia narodowego.

Dzisiaj w Polsce działa ok. 3000 towarzystw, dla których regionalizm jest ideologią. Spośród obecnie działających towarzystw regionalnych 20 powstało w XIX w., 32 towarzystwa powstały w pierwszym czterdziestolecu XX w. (do II wojny światowej). Ponad 600 towarzystw powstało

po II wojnie światowej w latach 1945–1970. Większość z nich powstało w okresie odwilży — polskiego października i w czasie obchodów Milenium Chrztu Polski. Sprzyjającym czasem dla powstawania towarzystw były reformy administracyjnego podziału kraju w latach 70. i przełom lat 80/90. W ostatnich 20 latach podwoiła się ilość stowarzyszeń. Działają one w około 1000 miejscowości. Terenem działania stowarzyszeń regionalnych są: wsie (ponad 300 stowarzyszeń); na obszarze regionów, np. Dolnośląskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, Związek Podhalań; około 2/3 towarzystw to towarzystwa miłośników swoich miejscowości, realizujące też cele kulturalne; ponad 400 towarzystw zajmuje się upowszechnianiem sztuki. To towarzystwa muzyczne, teatralne, filmowe, sztuk pięknych, plastyczne i fotograficzne; ponad 50 towarzystw posiada status regionalnych towarzystw naukowych lub przyjaciół nauk; wiele towarzystw w nazwie używa słów „promocji i rozwoju”, najczęściej swojej gminy; działają też towarzystwa miłośników miast i ziem obecnie znajdujących się poza granicami kraju, np. Miłośników Wilna i Grodna, Miłośników Wołynia i Polesia, albo Miłośników Wołkowyska, Lidy, Brześcia czy Drohobycza.

W IV krajowym spotkaniu księży regionalistów wzięły udział 34 osoby, w tym 27 kapłanów oraz współpracujące z nimi osoby z całej Polski, zaangażowane w promocję swych regionów i pomoc w kultywowaniu miejscowych tradycji. Organizatorem sesji było Międzynarodowe Centrum Dialogu Międzykulturowego i Międzyreligijnego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz Rada Krajowa Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych RP, zaś kierownikiem naukowym — ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski, były rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Otwierając konferencję, powiedział on, że spotkania te będą się odbywały regularnie co dwa lata, aby problemy całej ojczyzny i małych ojczyzn, czyli regionów, przedyskutować i próbować je przenieść do środowisk naukowych, seminaryjnych oraz diecezjalnych. Mówiąc o swej małej ojczyźnie, którą dla niego są Kaszuby, podzielił się refleksją, że idąc z niej w świat, wyniósł fundament aksjologiczny — system wartości, który pozwolił budować własny świat wartości nie na piasku, tylko na skale. Pozwoliło mu to również przetrwać i żyć w miarę odpowiedzialnie. „Dzisiaj chciałbym być, kontynuował, obywatelem trzech ojczyzn: swojej małej ojczyzny — Kaszub, mojej dużej ojczyzny — Polski, a także chciałbym, aby Europa była moja ojczyzną. Musi to jednak być Europa, która uszanuje to wszystko, co stanowi moją tożsamość wyniesioną z najmniejszej ojczyzny oraz tej dużej. Jeżeli Europa chce lub chciałaby zabijać tożsamość, to nigdy nie będzie ona moją ojczyzną”.

Ks. Profesor Skorowski kontynuował, że w duchu tych trzech ojczyzn powinniśmy wychowywać młodzież na uczelniach, w seminariach i przekazywać to księżom, którzy mają ogromne zadanie wpisywania w tożsamość kulturową środowisk przepowiadania Dobrej Nowiny. Ukazał również, że istnieje dzisiaj wiele zagrożeń w mówieniu o patriotyzmie, który ukazuje się w świetle nacjonalistycznym czy separatystycznym. Tym tendencjom trzeba jednak próbować zaradzić. W nowej edukacji patriotycznej wskazał na cztery cele: wyposażenie człowieka w zasób określonej wiedzy o własnej ojczyźnie, ukazywanie jej jako kategorii aksjologicznej, przygotowanie człowieka do afirmacji tych wartości oraz kształtowanie tożsamości pluralistycznej. Temu także miało służyć drohiczyńskie spotkanie, na którym dyskutowano o problemach edukacji patriotycznej i kulturalnej oraz o relacjach pomiędzy wiarą a kulturą. Jak podkreślano, religijność jest osadzeniem wiary w kontekście kulturowym.

Anatol Omelaniuk — honorowy prezes Rady Krajowej Ruchu Stowarzyszeń Regionalnych RP — przypomniał na otwarciu konferencji historię dotychczasowych spotkań regionalistów, odbywających się najpierw w ramach społeczności lokalnych, a po raz czwarty mających charakter ogólnopolski. Biskup drohiczyński Antoni Dydycz, przypomniał źródłosłów słowa regionalizm w łacińskich słowach: *rex* i *regnum*. Można z tego wnioskować, że dawniej władza królewska wielokrotnie nie dotyczyła tylko jednego narodu, ale większych obszarów, w których była zachowana odrębność językowa i dziedzictwo kulturowe. Zebrani obejrzeni także zamyślenia o ojczyźnie, zawarte w filmie redaktora Macieja Woźniakiewicza *Mysłąc Ojczyzna*. Został on poprzedzony

wprowadzeniem reżysera w tematykę ojczyzny w nauczaniu Jana Pawła II. Dyskusja nad filmem, którego głównym przesłaniem było ukazanie dojrzewania do świętości Karola Wojtyły w swojej ojczyźnie, zakończyła pierwszy dzień obrad. Wieczór poświęcono na wymianę doświadczeń w pracy regionalnej.

W kazaniu podczas Eucharystii na rozpoczęcie drugiego dnia obrad, celebrowanej w kaplicy seminaryjnej, ks. bp Antoni Dydyca powiedział, że chrześcijaństwo w Polsce nosi w sobie wiele motywów kulturowych, gdyż nie było ono przez nie tylko przyjęte. „Nasi poprzednicy w to chrześcijaństwo od początku coś wnosili. Była to ogromnie istotna wymiana darów. Przyjmowali oni to, co przynosili misjonarze, ale od razu także wnosili pierwiastki własnej kultury. Niektórzy mogą się dziwić, mówił ksiądz biskup, że ta nasza religijność nie mieści się w różnego rodzaju ocenach religijności innych części świata. W tym jednak wyraża się jej pewna siła, a Polacy wnosili do życia Kościoła bardzo wiele praktyk i myśli obecne w pismach osób duchownych i dziełach ludzi świeckich”. Jako przykłady ks. bp Dydyca ukazał autorstwo wielu pieśni i wierszy, będących wykładnią prawd teologicznych, czy bogactwo setek polskich kolęd. Polska ofiarowała także Kościołowi, kontynuował, wiele zwyczajów związanych z poszczególnymi okresami liturgicznymi, a atak na kulturę narodową w Polsce był często odbierany jako atak na Kościół. „Ciągłe tworzymy też ten Kościół, mówił do zebranych biskup drohiczyński, bo nowa ewangelizacja, to nowi ludzie, nowe wysiłki i nowe postacie wartości, aby życiu nadawać ewangeliczny wymiar. Nie będziemy wtedy obawiać się tendencji płynących do nas ze wschodu czy zachodu, ale to my będziemy im światłem. Do tego zachęcał nas bógosławiony Jan Paweł II”.

Uczestnicy IV Krajowego Spotkania Księży Regionalistów wysłuchali kolejno referatów: na temat nowej edukacji patriotycznej — ks. prof. dr hab. Henryka Skorowskiego, w bloku tematycznym sesji przedpołudniowej 20 września 2012 r. *Kościół w regionie-regionalizm w Kościele* przybliżono elementy kultury trzech regionów Polski. O Podkarpaciu mówił ks. dr Jan Cebulak, o Kaszubach — prof. dr hab. Józef Borzyszkowski z Uniwersytetu Gdańskiego, zaś o Podlasiu — gospodarz miejsca ks. prof. dr hab. Tadeusz Syczewski, rektor Wyższego Seminarium Duchownego w Drohiczyźnie i profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Na szczególną uwagę zasługuje bardzo ożywiona dyskusja po referatach wraz ze zgłaszanymi przez dyskutantów postulatami. I tak, dr A. Borowy ze Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie zgłosiła postulat, aby kłaść większy nacisk na uczenie w szkołach historii i geografii Polski. Zobrazowała to na przykładzie doświadczeń z Ciechanowa, gdzie w ramach dobrego projektu edukacyjnego pogłębiano wiedzę dzieci i młodzież, bo ta grupa wiekowa ma w tej dziedzinie braki. Ks. Skorowski zaproponował, aby włączać w kontekst lekcji ścieżki edukacyjne i wprowadzić elementy regionalizmu do *ratio studiorum* w seminariach duchownych. Pan Krzysztof Sobczak, Dyrektor Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, mówiąc o doświadczeniach edukacji regionalnej, zaproponował wspólne działania szkoły, władz samorządowych i ośrodków kultury, dla których jest to dzisiaj szczególnie ważne zadanie, np. w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. Natomiast Pan Tadeusz Żebrowski dał świadectwo troski Kurpiów o kapliczkę kurpiowskie.

Ks. kan. Stanisław Draguła z Wrocławia — pracujący ponad 40 lat w ZSRR, a po jego rozpadzie, w krajach Europy Wschodniej — zwrócił uwagę na mniejszości narodowe, które tam mieszkają i które wzbogacają kulturę całego państwa. Zakończył apelem do zebranych, że należy tych mniejszości bronić i im pomagać. Ks. Władysław Piwowarczyk z Nowego Targu opowiedział, jak częste zmiany parafii (jako wikariusz miał ich 17) nauczyły go regionalizmu i właściwego do niego podejścia. W rodzinnej miejscowości Orawie nic nie wyniósł ze szkoły o regionalizmie, jedynie matka uczyła go, czytała książki o historii Orawy i zakorzeniała w region, w którym mieszkał. Dzisiaj utworzył gminno-parafialne muzeum w Orawie.

Profesor Józef Borzyszkowski zwrócił uwagę na regionalizm kaszubski i potrzebę troski o kulturę mniejszości narodowych w Polsce oraz zachowanie ich dziedzictwa. I tak jak w przypadku Kaszubów, w każdym regionie, czy to Kociewskim, Kurpiowskim, czy Śląskim „nikt nam niczego nie zniszczy, jeżeli my na to nie pozwolimy”. Kościół również ma wielkie zadanie do

spełnienia, bo dbając o elementy regionalne w Kościele, nie tylko kształtuje postawy człowieczeństwa i uświadamia innym bogactwo w różnorodności, ale zachęca do pielęgnowania i poznawania elementów regionalnych, po to, by wzrastała w społeczeństwie miłość do tego, co własne, bo kochać można tylko to, co się zna.

Kolejne referaty drugiego dnia konferencji dotyczyły: patriotyzmu i regionalizmu w szkole — temat ten przedstawiła mgr Ewa Repsch (twórczyni programów edukacyjnych w Ministerstwie Edukacji Narodowej w latach 90 poprzedniego stulecia), a także idei regionalizmu — o której mówił dr Anatol Omelaniuk. Po obiedzie uczestnicy zwiedzili Katedrę Drohiczyńską, gdzie dyrektor Muzeum Diecezjalnego zapoznał zebranych z najcenniejszymi eksponatami muzeum i archiwum.

Na zakończenie drugiego dnia obrad wystąpiły dwa miejscowe zespoły regionalne: „Małe Podlasie” i „Kapela z Zaszkolnej”. Występ został nagrodzony gromkimi brawami przez uczestników spotkania.

Trzeci dzień konferencji przeznaczono na zwiedzanie kościołów Drohiczyzna z ich pięknymi budowlami, wyposażeniem i bogatą historią.

Kolejny zjazd księży regionalistów zaplanowano na 10–12 września 2013 r. w Łądzie n/Wartą ku radości uczestniczących w tegorocznym zjeździe.

Ks. Jerzy Zajac
UKSW, Warszawa

III MIĘDZYKRAJOWE SYMPOZJUM RESOCJALIZACYJNE (Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy Towarzystwa Salezjańskiego w Trzcincu, 20 października 2012 r.)

Inicjatywa sympozjów resocjalizacyjnych dla pracowników Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych przybrała konkretny kształt, gdy 23.10.2010 odbyło się pierwsze z nich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym Towarzystwa Salezjańskiego w Trzcincu. Rozpoczęło ono coroczny cykl spotkań zajmujących się tematyką resocjalizacji młodzieży trudnej i zdemoralizowanej przebywającej w ośrodkach wychowawczych. Tegoroczne sympozjum podjęło tematykę bardzo żywo omawianą podczas zeszłorocznego spotkania, która z braku czasu nie mogła być wówczas wystarczająco rozwinięta. Jako temat wiodący trzeciego sympozjum resocjalizacyjnego wybrano zagadnienie: *Relacje osobowe wychowawca — wychowanek w procesie resocjalizacji. Poszukiwania naukowo-praktyczne*. Odpowiedzialność za stronę organizacyjną spotkania po raz kolejny wzięł na siebie Salezjański Ośrodek Wychowawczy w Trzcincu w kooperacji z kierunkiem resocjalizacyjnym Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą. Honorowy patronat przyjął Papieski Uniwersytet Salezjański w Rzymie (Università Pontificia Salesiana) — Wydział Wiedzy Edukacyjnej, Katedra Psychologii Wychowawczej, a także Ogólnopolskie Stowarzyszenie Pracowników Resocjalizacji oraz Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego. Sympozjum było zorganizowane z myślą o dyrektorach, wychowawcach, terapeutach i osobach pracujących w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW), naukowcach zajmujących się tą tematyką, studentach i innych osobach zainteresowanych problemem wzajemnego oddziaływania osób podejmujących wysiłki resocjalizacyjno-wychowawcze i ich wychowanków w kontekście poszukiwania prawidłowych relacji międzyosobowych.

Program tegorocznego sympozjum został tak ułożony, aby — nawiązując do tradycji wręczania w Dniu Edukacji Narodowej nagród organu prowadzącego oraz dyrektorów placówek oświatowo-wychowawczych — wybrani nauczyciele, wychowawcy i pracownicy MOW w Trzcincu zostali wyróżnieni podczas sympozjum za sumienną i kompetentną pracę. Z tego względu, pierwszą część stanowiło wręczenie nagród przez ks. Stefana Makurackiego, szefa Biura ds. szkół i ośrodków naszej prowincji zakonnej, reprezentującego Księdza Inspektora Marka Chmielewskiego. Nagrody Księdza Inspektora otrzymali: ks. Tomasz Kościelny — dyrektor ośrodka i szkół istniejących

przy MOW w Trzcíńcu, Władysław Piotrowski — nauczyciel praktycznej nauki zawodu. Nagrody Dyrektora otrzymali: Ewa Hnatowska — pielęgniarka, Katarzyna Gąszcz — referent, Maja Dołńska — wychowawca, Beata Resiak — sekretarz, Violetta Kucka — wychowawca, Agnieszka Żbikowska — wychowawca.

Następnie rozpoczęto sesję prezentacji przygotowanych referatów. W celu zapoznania się z aktualnymi badaniami naukowymi, a także doświadczeniami praktyków, zaproponowano do rozważenia następujące zagadnienia: dr Chiara Vallini — Uniwersytet w Padwie, prezentacja efektów prowadzonego przez nią projektu (*Progetto uomo*) badającego środowiska wychowawcze: *Resocjalizacja w procesie wychowawczym młodzieży defaworyzowanej*; dr Tadeusz Wolan — Uniwersytet Śląski, prezentacja zagadnień dotyczących funkcjonowania wychowanka w ośrodku wychowawczym: *Źródła i przejawy „ukrytego programu” w placówce wychowawczo-resocjalizacyjnej*; ks. prof. dr Zbigniew Formella SDB — Università Pontificia Salesiana — Rzym, temat dotyczący osoby wychowawcy: *Przyjaźń w relacjach interpersonalnych wychowawca-wychowanek — szanse i zagrożenia*; prof. dr hab. Marek Konopczyński, temat dotyczący osoby wychowanka i osoby wychowawcy: *Twórcza resocjalizacja — potrzeba przebudowy tożsamości wychowanka a osoba wychowawcy*.

Wzorem wcześniejszych spotkań, pierwsza sesja miała charakter wystąpień teoretycznych, których podsumowaniem była dyskusja panelowa, której moderatorem był ks. dr Mariusz Charniczuk SDB, prorektor ds. studiów WSD TS w Łądzie i pracownik naukowy UKSW. Tematyka przewidzianych wystąpień koncentrowała się wokół obszarów: środowisko wychowawcze — wychowanek — wychowawca w kontekście relacji międzyosobowych, z odniesieniem do środowiska wychowawczego trudnego (MOW). Niestety, z powodów niezależnych od organizatorów, na sympozjum nie dotarł zarówno dr Tadeusz Wolan (którego prezentację przedstawił mgr Julian Zieliński — Prezes Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Pracowników Resocjalizacji), jak i prof. Marek Konopczyński.

Druga część sympozjum, której moderatorem był ks. mgr Tomasz Kościelny, dyrektor MOW w Trzcíńcu, miała charakter wystąpień praktycznych. Prelegenci podzielili się problemami, z jakimi spotykają się w pracy w MOW-ach, a także doświadczeniami i stosowanymi rozwiązaniami. Zaprezentowano następujące wystąpienia: mgr Julian Zieliński — Prezes OSPR: *Wychowawca jako opiekun prawny wychowanka*; mgr Marian Mierzejewski — psycholog MOW Trzebież: *Założenia teoretyczne i niektóre aspekty pracy wychowawczej w MOW w Trzebieży*; mgr Beata Mally — dyrektor MOW Wrocław: *Metody i formy pracy wychowawczej w MOW we Wrocławiu*.

Trzecią, końcową część sympozjum stanowiła ożywiona dyskusja panelowa prowadzona przez ks. mgr Tomasza Kościelnego. Częściowo dotyczyła ona *stricte* tematyki omawianej w referatach prelegentów, ale także wychodziła dalej, zajmując się praktycznymi problemami zauważanymi w relacjach wychowawca — wychowanek. Poruszano m.in. zagadnienie zapewnienia właściwego powrotu do społeczeństwa i pomocy w „nowym starcie” po opuszczeniu ośrodka przez wychowanka, a także konieczność utrzymywania z nim kontaktów jako sposobu na dalsze, pozytywne oddziaływanie. Zajęto się tematem „zdrowej granicy” w przyjaźni między wychowawcą a wychowankiem w kontekście wysiłków wychowawczych, zwłaszcza w relacjach kobieta — dorastający mężczyzna. Obszernie zastanawiano się nad propozycją formy pracy wychowawczej wspierającej resocjalizację, a mianowicie zjawiskiem tzw. rodzin zaprzyjaźnionych, oraz starano się odpowiedzieć na pytanie: czy faktycznie wysyłanie wybranych wychowanków na czas świąt (lub z innej okazji) do właściwie funkcjonujących, zdrowych rodzin jest szansą dla wychowanków czy raczej praktyka taka wprowadza chaos w proces ich resocjalizacji dokonujący się w ośrodku wychowawczym? W tym kontekście zauważono, iż krótkookresowe wyjazdy wychowanków do rodzin zaburzają z pewnością ich życie uczuciowo-emocjonalne oraz wprowadzają pewien nieporządek w wewnętrzne życie ośrodków wychowawczych (Z. Formella); podzielono się pozytywnymi efektami takich praktyk w warunkach pracy z młodzieżą polonijną w Szwecji w oparciu o metodę harcerską, gdy na weekendowych wyjazdach harcerskich gromadzono młodzież zarówno z rodzin

właściwie funkcjonujących w warunkach odmienności kulturowej, jak i z rodzin rozbitych lub wymieszanych kulturowo bez umiejętności i możliwości rodziców oddziaływania wychowawczego na młodzież (M. Chamarczuk); zauważano konieczność wykorzystywania każdej możliwości uczenia wychowanków życia w normalnych warunkach istniejących w społeczeństwie — a taką szansą z pewnością jest rodzina (J. Zieliński); podkreślono potrzebę tworzenia alternatywnych środowisk wychowawczych, do których mamy zaufanie i w których trudna młodzież może doświadczyć innego — w znaczeniu właściwego — życia (T. Kościelny).

III Międzynarodowe Sympozjum Resocjalizacyjne w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Trzcińcu, podobnie jak w latach ubiegłych, zgromadziło praktyków z całego kraju. Byli to przedstawiciele m.in.: 11 młodzieżowych ośrodków wychowawczych: Czaplinka, Julianpola, Kalisza, Krzepic, Kuźni Raciborskiej, Łękawy, Polanowa, Rzepczyna, Trzcińca, Trzebieży, Wrocławia; 1 młodzieżowego ośrodka socjoterapii: z Białej koło Trzcianki; 2 placówek opiekuńczych: Domu Młodzieży z Poznania, placówki socjalizacyjnej ze Szczecina; 4 szkół: Szkoły Salezjańskiej ze Szczecina, Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych z Czaplinka, Gimnazjum z Czaplinka, Szkoły Podstawowej z Budzyna; 1 poradni: Poradni Psychologiczno Pedagogicznej w Drawsku Pomorskim; 3 uczelni wyższych: Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego z Krakowa, Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego z Łądu, Wyższej Szkoły Informatyki i Ekonomii w Olsztynie (nie licząc uczelni reprezentowanych przez prelegentów); 2 stowarzyszeń: Salezjańskiego Stowarzyszenia Wychowania Młodzieży i Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Pracowników Resocjalizacji; 1 kursu instruktorskiego (podharcemistrzowskiego) Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej. W rozmowach kulturalowych uczestnicy podkreślali, że trzcinieckie sympozja to dobra i potrzebna inicjatywa, odpowiadająca na zapotrzebowanie środowiska resocjalizacyjnego. Szeroki wachlarz zagadnień pojawiających się podczas takich spotkań podsuwa tematykę kolejnych sympozjów i zachęca do ich organizacji.

Ks. Mariusz Chamarczuk SDB
UKSW, Warszawa